PATRI GIROLAMO GOLUBOVICH, L-ISTORIKU TAL-KUSTODJA TAL-ART IMQADDSA (II)

Noel Muscat OFM

Patri Girolamo Golubovich (1865-1941) wettaq il-proġett ambizzjuż tiegħu ta' riċerka bil-pubblikazzjoni tal-ewwel volum tal-*Biblioteca bio-bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francescano*. Dan il-volum kellu jimmarka l-bidu ta' perjodu ġdid ta' riċerka approfondita ta' dan l-istoriku tal-Kustodja tal-Art Imqaddsa, li aħna qegħdin niġbru u nippreżentaw fil-qosor.

Dan l-artiklu qiegħed nibbażah fuq l-istudju li għadu kemm ippubblika Paolo Pieraccini, *Padre Girolamo Golubovich (1865-1941). L'attività scientifica, il Diario e altri Documenti inediti tratti dall'Archivio personale (1898-1941)*, Edizioni Terra Santa, Milano 2016 (*Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francescano. Nuova Serie – Documenti,* Tomo XV), pp. 725, partikolarment pp. 99-177.

Is-suċċess tal-*Biblioteca bio-bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francescano (1906)*

L-ewwel volum ta' din il-kollana monumentali ħareġ nhar it-30 ta' Settembru 1906. Il-Kustodja tal-Art Imqaddsa nefqet is-somma ta' 3000 Frank u Golubovich jgħid li kellu "taħbit kbir" sa ma jara l-opra stampata. Billi kien ġabar kwantità enormi ta' dokumentazzjoni, Golubovich seta' biss ikopri l-ewwel 85 sena tal-istorja Franġiskana fl-Art Imqaddsa, mill-1215 sal-1300, jiġifieri sa wara l-waqgħa tar-Renju Kruċjat Latin fil-belt ta' Akri (1291).

Il-volum jitlaq minn lista ta' 27 xhieda storiċi dwar il-vjaġġ ta' San Franġisk fl-Orjent (Ċipru, Sirja, Eġittu u Art Imqaddsa) u minn *Regesto cronologico* tal-ġrajjiet l-aktar importanti tal-ħajja u tal-waqfa tal-Qaddis fl-Orjent. Skont Golubovich, Franġisku dam fl-Orjent minn Ġunju 1219 sa Marzu 1221. L-iskop tiegħu kien li juri li San Franġisk dam fl-Orjent għal żmien itwal minn dak li l-istudjużi preċedenti kienu jaċċettaw, u li l-Qaddis għamel li seta' biex iwettaq il-ħolma tal-vjaġġ tiegħu, jiġifieri l-pellegrinaġġ fil-Postijiet Qaddisa, li għalih is-Sultan tal-Eġittu al-Malik al-Kamil kien ta lil San Franġisk *signaculum*, jew firman li bih seta' jivvjaġġa liberament fid-dominji tiegħu.

Dwar din it-teżi tiegħu, li llum mhijiex aċċettata minn diversi studjużi, Golubovich jikteb hekk: "Mela skont il-kalkoli tagħna, Franġisku kien assenti mill-Italja u dam jivvjaġġa fl-Orjent mhux għal perjodu qasir ta' 6 xhur, kif isostni Suyskens (*Acta Sanctorum* 618, n. 382 s.), u lanqas kif jgħid Sabatier, li jargumenta li l-assenza

Biblioteka Vatikana

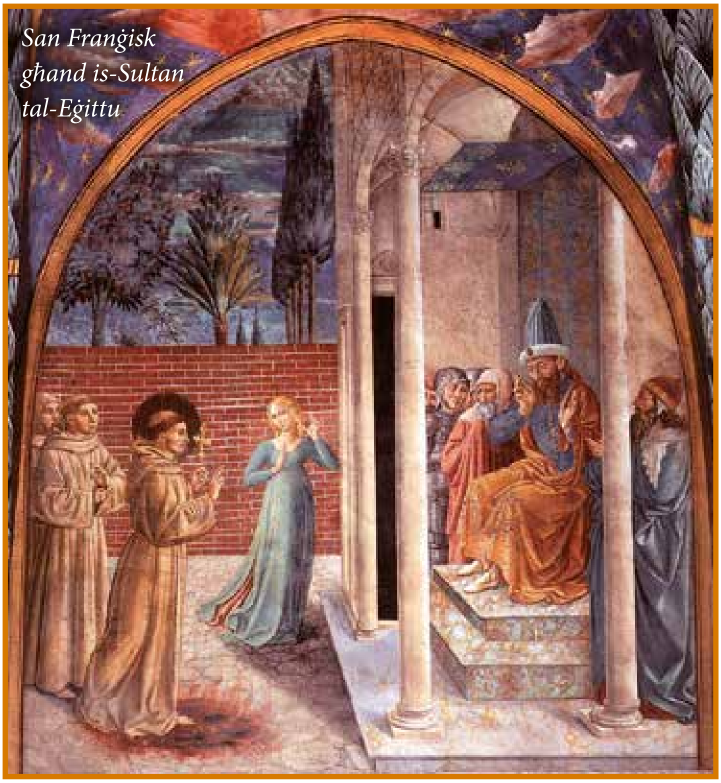

San Franġisk għand is-Sultan tal-Eġittu

tal-Qaddis twalet minn sajf sa sajf, jiġifieri minn Ġunju 1219 sa Lulju 1220, għal perjodu ta' sena (*Vie de Saint François*, 258-272); imma pjuttost li hu dam fl-Orjent min-nofs Ġunju 1219 sa kważi Marzu tal-1221, assenza ta' għoxrin xahar, jew kważi sentejn."[1]

Golubovich sab sostenn qawwi tal-argument tiegħu fil-kodiċi *Vaticano-Capponiano* 207 (seklu 14) fil-Biblioteka Vatikana, studjat minn Salvatore Minocchi, li tah it-titlu ta' *Leggenda antica*. Skont dan l-istudjuż din il-ġabra ta' dokumentazzjoni kienet tqarreb lejn it-tifkiriet ta' sħab San Franġisk li jinsabu fl-i*Speculum Perfectionis* u l-*Fioretti*. Mhux biss, imma r-riferiment għaż-żjara ta' San Franġisk fil-Qabar ta' Kristu hi ċara fil-*Chronicon seu Historia Septem Tribulationum Ordinis Minorum* ta' Angelo Clareno (1323). Skont Golubovich din l-*Historia* hi kontemporanja għal-*Leggenda antica*, u t-tnejn li huma jiddependu minn fonti dokumentarja li ġejja mill-kitbiet ta' frate Leone, sieħeb San Franġisk, li miet fl-1278, u li l-istess Clareno kien iltaqa' miegħu fl-1270. Anzi hu jgħid li kemm il-*Leggenda antica* kif ukoll il-*Leggenda dei tre compagni*, miktuba fl-1246, ġejjin mill-kitbiet ta' sħab San Franġisk, partikolarment Leone, Rufino u Angelo. Fl-istess żmien Paul Sabatier kien għadu kif ippubblika l-*Actus Beati Francisci et sociorum eius*, li hi meqjusa fonti primittiva tal-*Fioretti*, u li fil-kapitlu 27 titkellem dwar il-fatt li San Franġisk dam sentejn fl-artijiet tas-Saraċini. Golubovich ukoll ikkwota x-xhieda tal-*De conformitate vitae beati Francisci ad vitam Domini Iesu*, ta' Bartolomeo da Pisa (1385).

Il-parti ċentrali tal-volum fiha 300 paġna dedikati għall-istorja bio-bibliografika, etnografika u ġeografika tal-Orjent Franġiskan tul is-seklu 13. Golubovich juri rispett rigoruż għall-metodu kronoloġiku. Hu beda bl-ewwel Minorita li mar l-Art Imqaddsa, jiġifieri l-Beatu Eġidju (1215-19) u jkompli b'dokumenti li sab f'ħafna Kodiċijiet u f'aktar minn 500 awtur li kkonsulta: b'kollox 128 manuskritt li fihom rakkonti ta' vjaġġi, kronaki, martiroloġi, bullarji u kostituzzjonijiet pontifiċji rigward il-Patrijiet Minuri li kienu ħadmu fl-Orjent bejn l-1215 u l-1300, miċ-Ċina sal-Marokk, u speċjalment fis-Sirja, Eġittu u Palestina.

Il-protagonisti ta' dan il-volum u tal-oħrajn suċċessivi fl-ewwel serje tal-*Biblioteca*, huma s-superjuri tal-Art Imqaddsa, provinċjali, ministri ġenerali, patrijiet Minuri li saru isqfijiet, patrijarki Latini ta' Ġerusalemm, legati tas-Santa Sede, missjunarji, membri ta' Ordnijiet kavallereski,

slaten Mamelukki u rejiet tal-Ewropa li għenu lill-Kustodja tal-Art Imqaddsa.

Fost il-patrijiet famużi li jitkellem dwarhom Golubovich insemmu lill-missjunarji famużi li laħqu l-Imperu tal-Mongoli fiċ-Ċina: Giovanni di Pian del Carpine (1182-1252), awtur tal-*Historia mongolorum*; Guglielmo di Rubruk (1251-1259); Giovanni da Montecorvino (1247-1328), li kien missjunarju fl-Armenja, Ġorġja, Persja, u ambaxxatur tal-Papa quddiem il-Gran Khan Kublai tal-Mongoli ġewwa Beijing (1294), fejn sar l-ewwel Arċisqof tal-belt fl-1307.

Personalitajiet oħrajn importanti huma Pietro da Pleine Chassaigne, legat apostoliku fl-Orjent, Arċisqof ta' Nicosia (1309-1315) u patrijarka ta' Ġerusalemm (1314-1319), li fil-kattidral ta' Nicosia kien ħabbar lill-ekkleżjastiċi miġburin il-*bullae* tal-Papa Klement V li bihom issopprima l-Ordni tat-Templari u għadda l-beni tagħhom lill-Kavallieri ta' San Ġwann (7 ta' Novembru 1313); Jean de Brienne, re ta' Ġerusalemm u Imperatur ta' Kostantinopli (1210-1237), li miet liebes ta' terzjarju Franġiskan u ndifen Assisi; ir-Re Aitone I tal-Armenja († 1308), li sar ukoll patri Franġiskan; il-beatu Odorico da Pordenone, appostlu taċ-Ċina, li vvjaġġa fl-Art Imqaddsa, Persja, Indja, Indonesja, u Tibet; Roger Bacon (1214-1294), l-"ewwel orjentalista Franġiskan"; u l-beatu Ramon Llull ta' Maiorca (1235-1315), letterat, poeta, filosfu, teologu, u terzjarju, li miet martri f'Bugie fl-Afrika ta' fuq.

Il-volum ta' Golubovich ġie milqugħ b'entużjażmu mid-dinja tax-xjenza. Kien hemm tifħir kbir għall-preġju tiegħu mir-*Revue d'Histoire Ecclésiastique*, mir-Rivista *Civiltà Cattolica*, mill-kanonku Faloci Pulignani fuq ir-Rivista *Miscellanea Francescana*, li faħħar il-paċenzja ta' Golubovich li jiġbor flimkien il-kodiċijiet li jitkellmu dwar il-vjaġġ ta' San Franġisk fl-Art Imqaddsa.

Diversi persuni importanti kitbu ittri ta' awguri lil Golubovich, fosthom il-Kustodju tal-Art Imqaddsa Roberto Razzoli, Paul Sabatier, u don Salvatore Minocchi. Razzoli kitiblu li l-opra tiegħu kienet il-punt tat-tluq għal "redazzjoni

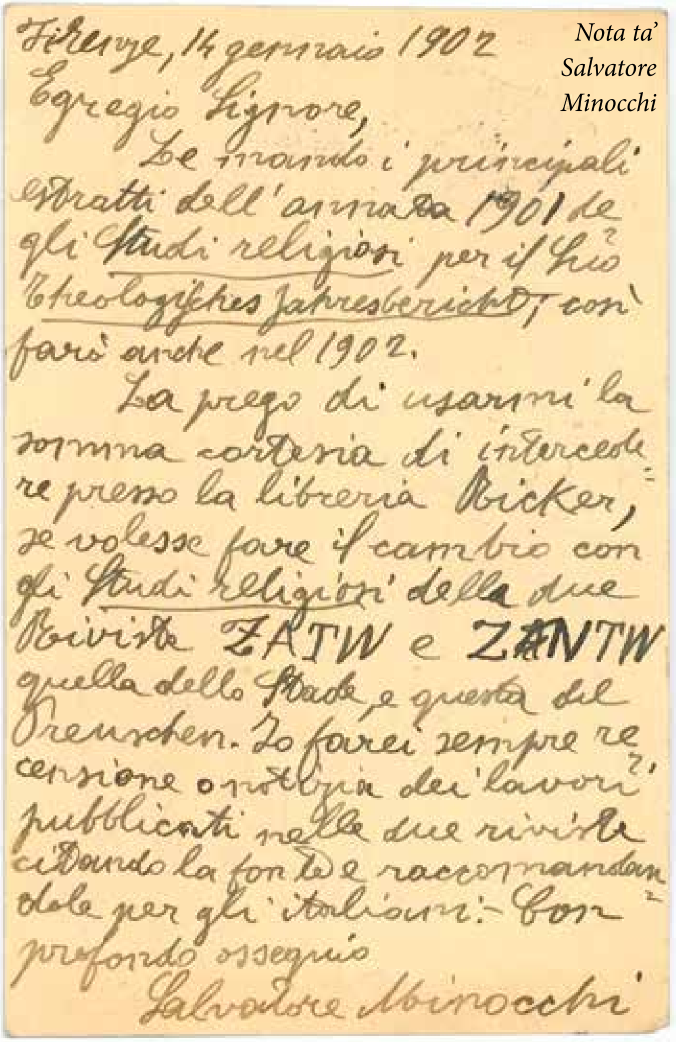
Firenze, 14 gennaio 1902
Egregio Signore,
Le mando i principali estratti dell'annata 1901 degli Studi religiosi per il suo Theologisches Jahresbericht; così farò anche nel 1902.
La prego di usarmi la somma cortesia di intercedere presso la libreria Ricker, se volesse fare il cambio con gli Studi religiosi della due Rivista ZATW e ZNTW quella dello Stade e questa del Preuschen. Io farei sempre recensione o notizia dei lavori pubblicati nella due riviste citando la fonte e raccomandandole per gli italiani. Con profondo ossequio
Salvatore Minocchi

Nota ta' Salvatore Minocchi

Beatu Eġidju

tant mistennija ta' storja kompleta tal-Kustodja tal-Art Imqaddsa."

Golubovich mill-ġdid fi Quaracchi: id-direzzjoni tal-*Archivum Franciscanum Historicum* (Jannar 1907 – April 1908)

Matul il-perjodu bejn il-bidu tar-riċerki ta' Golubovich fl-Italja (1898) u l-pubblikazzjoni tal-ewwel volum tal-*Biblioteca* (1906) kien ħrax id-dibattitu storjografiku rigward l-interpretazzjoni tal-fonti antiki tal-ħajja ta' San Franġisk, magħruf bħala *questione francescana*. Il-pubblikazzjoni tal-*Vie de Saint François d'Assise* u l-istituzzjoni tas-*Società Internazionale di Studi Francescani* minn Paul Sabatier kienu l-okkażjoni tal-qawmien ta' din il-polemika. Sabatier fl-1898 kien ippubblika dokumenti oħrajn Franġiskani fil-*Collection d'études et de documents sur l'histoire religieuse et littéraire du moyen âge*, u fl-1901 il-kollana *Opuscules de critique historique*. Fuq kollox, fl-1898 Sabatier kien ħareġ l-ewwel edizzjoni tal-i*Speculum Perfectionis*, li fiha ried jikkonferma t-teżi tiegħu li dan id-dokument twieled mill-kitbiet (rotoli) ta' frate Leone, sieħeb San Franġisk, u li kien l-eqdem bijografija tal-qaddis li teżisti, datata għall-11 ta' Mejju 1227, ftit xhur wara l-mewt ta' Franġisku, u mela qabel il-ħajja uffiċjali, *Vita Sancti Francisci*, ta' frate Tommaso da Celano (1228). Sabatier kien studja l-manuskritt 1743 tal-Bibliothèque Mazarine ta' Pariġi. Skont hu l-i*Speculum* kien jimla l-vojt li ra fil-*Leggenda dei tre compagni*, li kien jaħseb li kienet ġiet mimsusa mill-parti "rilassata" tal-Ordni. Sabatier taha t-titlu ta' *Legenda antiquissima auctore fratre Leone*.

Il-polemika xegħlet l-aktar meta Leonard Lemmens ippubblika l-edizzjoni tiegħu tal-i*Speculum*, magħrufa bħala *Speculum minus*, jew *Speculum Lemmens*. Din kienet edizzjoni bbażata fuq il-kodiċi 1/73 tal-Arkivju ta' Saint Isidore's Irish College f'Ruma. Il-manuskritt kien jinkludi kitbiet ta' frate Leone, fosthom il-*Verba Sancti Francisci* u l-*Intentio Regulae*. Skont Lemmens kien dan il-manuskritt li kien l-oriġini tal-manuskritti oħrajn studjati minn Sabatier, li wara kollox kien żbalja fid-data, billi l-manuskritt tal-i*Speculum* fil-kunvent ta' Ognissanti ta' Firenze kien jaqra MCCCXVIII (1318)

u mhux MCCXXXVIII (1228) tal-Kodiċi Mazarino. Kien naturalment żball ta' kopista li ħawwad C ma' X u biddel id-data. Sabatier kien emmen dan l-iżball u għalhekk insista li l-i*Speculum* kien imur lura għall-1227.

Ir-riżultat tal-polemika kien ukoll pożittiv, għaliex kiber sew l-interess tal-istudjużi biex janalizzaw il-fonti medjevali tal-ħajja ta' San Franġisk. L-Ordni tal-Patrijiet Minuri kien partikolarment attent għal dan l-iżvilupp tal-*questione francescana*, u l-ministru ġeneral Dionysius Schüler fl-1903 ħeġġeġ biex l-Ordni joħroġ b'pubblikazzjonijiet biex jivvaluta t-tradizzjoni storika Franġiskana, l-aktar in vista tas-seba' ċentenarju mill-fundazzjoni tal-Ordni (1209-1909). Diversi studjużi, fosthom Lemmens, Livario Oliger u Golubovich, ikkonvinċew lill-ġeneral li kien meħtieġ li l-Ordni jibda jippubblika rivista ta' studji storiċi Franġiskani. Sabatier innifsu, li kien sar ċittadin onorarju ta' Assisi, kien ukoll tal-fehma li kellha tiġi ppubblikata rivista xjentifika dwar l-istorja tal-Ordni Franġiskan.

Storja ġenerali tal-fondazzjoni tal-*Archivum Franciscanum Historicum* ibbażata fuq dokumentazzjoni arkivisitika tista' tibda mill-1905. L-Arkivju tal-Kurja Ġeneralizja tal-Patrijiet Minuri jħares l-ittri ta' Lemmens, Oliger u Golubovich rigward ix-xewqa tal-ministru ġeneral biex jiġu promossi l-istudji tal-istorja tal-Ordni. Il-proġett ta' Golubovich għall-fondazzjoni ta' "perjodiku serju ta' storja Franġiskana" beda fis-27 ta' Novembru 1905.

Golubovich ippropona li r-rivista xjentifika tkun prinċipalment bil-Latin, l-aktar rigward dokumenti oriġinali, imma li jkun hemm artikli wkoll bil-lingwi prinċipali. Hu ħareġ bl-isem *Analecta Franciscana: Pars Periodica*, biex jiddistingwiha mill-kollezzjoni monografika *Analecta Franciscana* li kienet diġà ġiet ippubblikata f'diversi volumi mill-istudjużi ta' Quaracchi. L-idea ta' kif kellha tkun ir-rivista ħadha mill-kollana prestiġjuża tal-istoriċi Ġiżwiti, *Analecta Bollandiana*.

Id-Definitorju tal-Ordni approva l-proposta ta' Golubovich. Fis-17 ta' Marzu 1906 Schüler kellu udjenza privata ma' Piju X, li ta l-barka tiegħu għall-proġett. Fil-15 ta' April 1906 il-ministru ġeneral indirizza l-ittra ċirkulari *De studio historiae Ordinis* lill-provinċjali kollha. Hu għamel riferiment mhux espliċitu għal Paul Sabatier

Fra Giovanni da Montecorvino

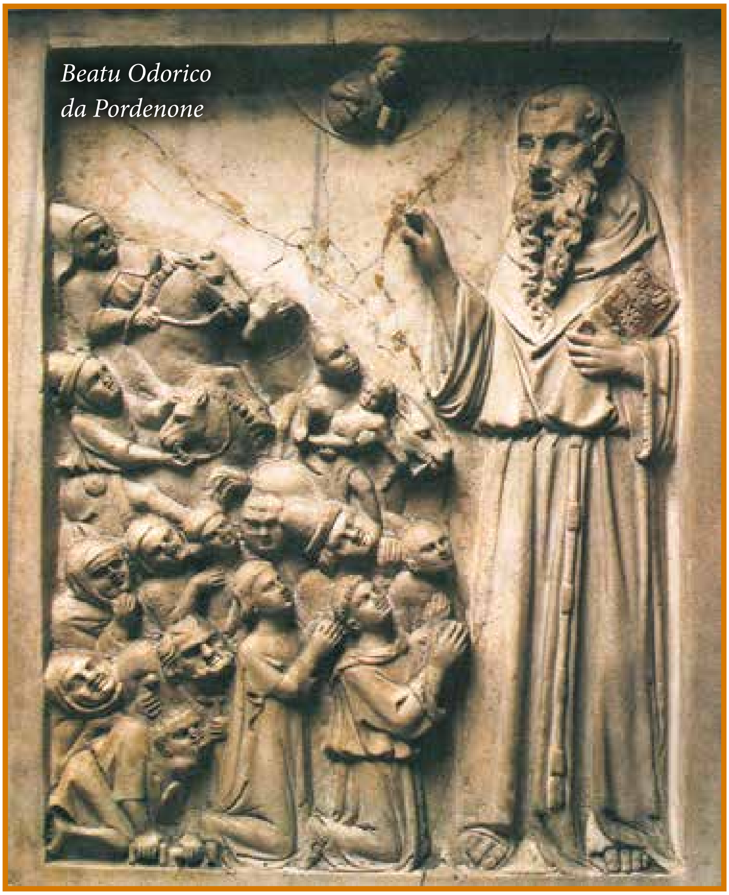

meta qal li ma kienx jaqbel li persuni mhux Kattoliċi biss jiktbu dwar l-istorja tal-Ordni. L-aħjar mod biex jiġu koordinati l-isforzi biex tiġi magħrufa l-istorja tal-Ordni kien li jitwieled perjodiku ta' studji Franġiskani skont kriterji ta' metodu xjentifiku modern.

Golubovich maħtur direttur tal-perjodiku (10 ta' Jannar 1907)

Lemmens kien l-ideatur tal-ittra tal-ġeneral, u ssuġġerixxa li l-isem tal-perjodiku kellu jkun *Analecta Waddingiana*, fuq il-mudell tal-*Analecta Bollandiana* li tippubblika l-*Acta Sanctorum*. Il-perjodiku kellu joħroġ xi tlieta jew erba' darbiet fis-sena, b'total ta' 500 paġna u b'diviżjoni fiż-żewġ taqsimiet *Documenta* u *Bibliographia*. Sadanittant Leonard Lemmens temm il-kariga tiegħu ta' superjur tal-Kulleġġ ta' Quaracchi fid-9 ta' Jannar 1907, u f'postu daħal bħala superjur Girolamo Golubovich. Il-ministru ġeneral avża lil Golubovich li d-Definitorju ġenerali kien għażel bħala isem tal-perjodiku *Studia Historica Franciscana*. Fi qbil mal-istudjużi ta' Quaracchi, Golubovich qal lill-ġeneral li t-titlu tal-perjodiku li għażel id-Definitorju ma kienx l-aħjar għażla, u l-isem *Analecta Waddingiana* kien aħjar. Il-figura ta' Luke Wadding bħala l-fundatur tar-riċerka storika Franġiskana kienet l-aktar indikazzjoni loġika għat-titlu tal-perjodiku. Golubovich mar Ruma fi Frar dwar il-kwestjoni, anke għaliex diversi studjużi tal-Kulleġġ ta' Quaracchi kienu kuntrarji għall-isem *Analecta*, u kien iddispjaċihom li kienu se jiġu esklużi l-Ingliż u l-Ġermaniż mil-lingwi użati fil-perjodiku.

Quddiem dawn id-diffikultajiet il-ministru ġeneral iddeċieda li jlaqqa' f'Assisi lil Golubovich u grupp ta' kollaboraturi tal-perjodiku, fosthom Livario Oliger, Michele Bihl, Teofilo Domenichelli u Heribert Holzapfel, awtur ta' manwal famuż ta' storja Franġiskana (1909). Il-laqgħa saret bejn it-2 u l-4 ta' April 1907. L-istudjużi kellhom ukoll okkażjoni biex jiltaqgħu ma' Paul Sabatier, li dak iż-żmien kien jgħix Assisi. Waqt id-diskussjonijiet 5 studjużi Franġiskani Ġermaniżi opponew l-isem *Analecta Waddingiana*, u ħarġu bl-isem ta' *Archivium Franciscano Historicum*. Golubovich jikteb b'toni ta' dispjaċir dwar l-intransiġenza tagħhom li, billi kienu fil-maġġoranza, riedu li tgħaddi tagħhom bilfors. Huma saħansitra riedu li jitneħħew it-Taljan u l-Franċiż mill-perjodiku. Fl-aħħar intlaħaq

kompromess. L-isem kellu jkun *Archivium Franciscano Historicum*, imma t-Taljan u l-Franċiż kellhom jibqgħu, naturalment mal-Ġermaniż, imma b'esklużjoni tal-Ingliż! Il-ministru ġeneral ma tantx ħa pjaċir, u talab li, kemm jista' jkun, kellu jintuża l-Latin għall-artikli, bibliografija u kronaka, u li l-faxxikli kellhom jintbagħtu l-Kurja qabel ma jiġu ppubblikati.

Fil-15 ta' April 1907 ġie emanat id-*Decretum de novo Periodico historico*, li fih ġie ddikjarat li r-rivista kellha tkun imsemmija *Archivium Franciscano Historicum*, u li kellu jiġi ppreferut il-Latin bħala lingwa tar-rivista. Jekk jintużaw il-ħames lingwi moderni – Franċiż, Ġermaniż, Taljan, Spanjol u Ingliż – kellu jiġi pprovdut sommarju bil-Latin. Il-perjodiku kellu jinkludi *dissertationes*, jew artikli ta' natura xjentifika. Kellha tingħata importanza lill-*Monumenta seu documenta franciscana*, dokumenti inediti ta' storja u kronaki ta' provinċji, kunventi, knejjes, bibljoteki, dokumenti pontifiċji, ċirkulari, korrispondenza, atti tal-kapitli. Dawn kellhom jiġu stampati fil-lingwi oriġinali, imma jekk kien każ ta' lingwa diversa mill-ħamsa permessi, allura kellhom jiġu tradotti bil-Latin. Is-sezzjoni *Descriptio Codicum franciscanorum* kellha tkun speċjalizzata fl-istudju ta' manuskritti u inkunabuli antiki, u tkompli l-*Annales Minorum* ta' Luke Wadding. Ir-raba' taqsima kellha tkun magħmula mill-*Bibliographia*, u l-ħames taqsima mill-*Commentaria ex periodicis*, rigward kummentarji minn rivisti li għandhom x'jaqsmu mal-istudji Franġiskani. Kellha tiżdied ukoll sezzjoni dwar bibliografiji u nekroloġji.

L-ewwel ħarġa tar-rivista ġiet approvata mill-gvern ġenerali tal-Ordni, ħlief l-artiklu ta' Teofilo Domenichelli dwar il-*Vita Sancti Francisci* ta' Tommaso da Celano, li kien kritiku wisq. Dan kollu qajjem polemika ġdida għax Golubovich kien poġġa dan l-artiklu fl-ewwel post fil-perjodiku! Ġiet ukoll meħuda deċiżjoni li l-isem tar-rivista kellu jiġi rranġat f'*Archivium Franciscanum Historicum*, li mbagħad reġa' ġie rranġat f'*Archivum Franciscanum Historicum*.

Tensjoni u riżenja mill-Kulleġġ ta' Quaracchi

Golubovich kien ittama li l-ministru ġeneral Dionysius Schüler isejjaħlu Ruma biex jippreżenta l-perjodiku l-ġdid lill-Papa Piju X u jitlob il-barka tiegħu. Imma kien jidher li l-ġeneral ma kienx daqshekk entużjast, għax lanqas kelma ta' inkoraġġiment ma kien bagħatlu. Golubovich kellu l-appoġġ tad-Definitorju ġenerali, imma kien jaf li l-patrijiet studjużi Ġermaniżi ma tantx kienu jniżżluha li rivista hekk prestiġjuża kellha bħala direttur tagħha patri "Dalmata" (Kroat mid-Dalmazja). Beda jaħseb bis-serjetà li joffri r-riżenja tiegħu. Avża bit-tensjoni li qalgħu kontrih żewġ patrijiet studjużi tal-Kulleġġ f'ittra li kiteb lill-prokuratur ġenerali tal-Ordni Bonaventura Marrani. Meta fl-aħħar il-ġeneral kiteb lil Golubovich, mhux talli ma semma xejn dwar il-problema, imma talli urieh tħassib dwar il-mod kif kien qed jaġixxi bħala direttur tar-rivista u ċanfru talli ħalla lil Teofilo Domenichelli jinsisti fuq it-teżi tiegħu kuntrarja għall-valur storiku ta' Tommaso da Celano, wara li hu kien ġie mwissi biex jikkoreġi l-affermazzjonijiet tiegħu.

Beatu Ramon Llull ta' Maiorca

Golubovich baqa' deluż mill-mod kif ġie ttrattat mill-ministru ġeneral. Quddiem l-oppożizzjoni li kellu jaffronta sa mill-kungress ta' Assisi tal-1907 hu ma kien jara l-ebda soluzzjoni oħra għajr dik li jirreżenja minn direttur tal-*Archivum Franciscanum Historicum*. Fil-ġranet 30 ta' April sat-2 ta' Mejju 1908 Golubovich ippreżenta l-ittri tar-riżenja tiegħu lid-Definitorju ġenerali tal-Ordni, fosthom il-prokuratur ġenerali Bonaventura Marrani.

Il-ministru ġeneral ma aċċettax it-talba ta' Golubovich biex jiltaqa' direttament miegħu u mad-Definitorju ġenerali, imma ddeċieda li jagħmel viżta fil-Kulleġġ ta' Quaracchi. Il-ġeneral wasal Quaracchi fit-8 ta' Mejju. Qal li aċċetta mill-ewwel ir-riżenja ta' Golubovich. L-għada kellu laqgħa twila ma' Golubovich, u meta staqsih x'ried għall-futur, Golubovich talbu li jħallih jagħmel riċerka fil-bibljoteki l-aktar importanti ta' Firenze u tal-Ewropa, biex ikompli u jikkonkludi l-*Biblioteca bio-bibliografica*. Il-ġeneral deher li ried jaġevola lil Golubovich, u tah permes mill-ewwel. Mhux biss, imma mhux talli ma obbligahx li jirritorna fl-Art Imqaddsa, imma tah permess li jmur għal vaganza twila, basta li din jagħmilha barra mill-Italja. Golubovich

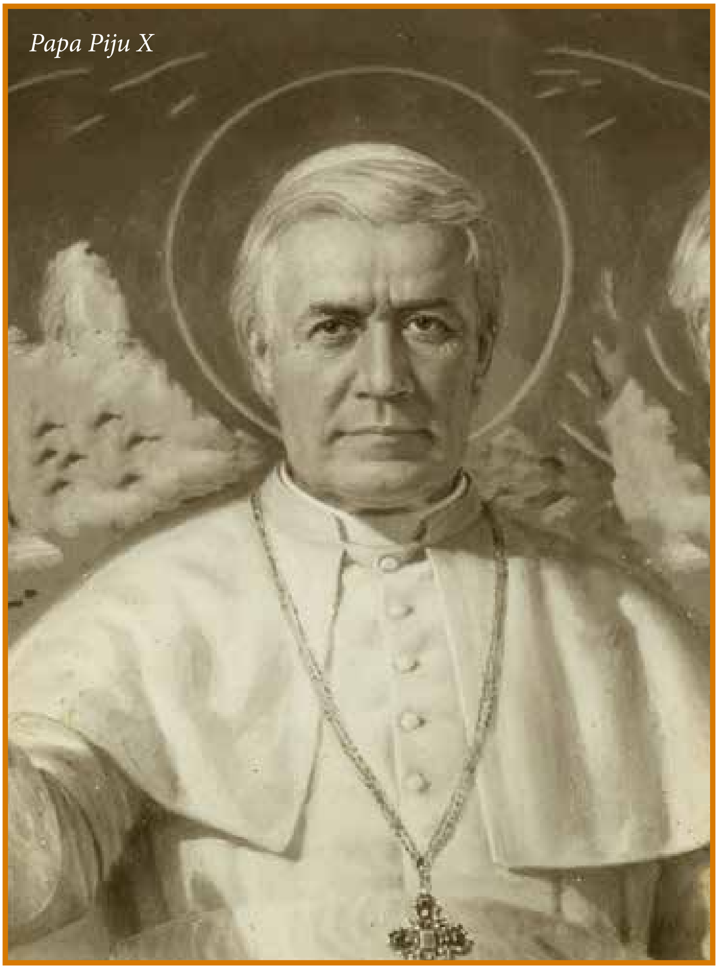
Papa Piju X

qal li wara li jtemm ir-riċerka kien jixtieq imur joqgħod fid-Dalmazja.

Fis-16 ta' Mejju 1908 Golubovich telaq darba għal dejjem mill-Kulleġġ ta' Quaracchi. Għalkemm il-ġeneral kien qabel lest li jħallih jgħix għal xi żmien Firenze, issa deherlu li Golubovich kellu jħalli l-Italja mill-ewwel. Jidher li l-ġeneral kien daqshekk iebes minħabba li l-Ordni kien daħal f'suspetti ta' moderniżmu, ukoll minħabba l-interpretazzjonijiet ta' Golubovich u Domenichelli u l-ħbiberija tagħhom ma' Sabatier. Il-Papa Piju X kien għadu kemm ħareġ l-enċiklika *Pascendi domini gregis* fit-8 ta' Settembru 1907, li fiha kien iddefinixxa l-moderniżmu bħala "sintesi tal-ereżiji kollha."

Golubovich ipprova jtawwal iż-żmien tiegħu Firenze, għax kien midħla tal-bibljoteki famużi tal-belt, u xtaq jiltaqa' ma' Sabatier li dawk il-ġranet għadda minn hemm fi triqtu lejn Assisi. F'ittri li fihom Golubovich fetaħ qalbu ma' Sabatier, hu tkellem minn dak li sofra meta ġie mbiegħed minn Quaracchi, u wera li kien jibża' li l-ġeneral kien se jipprojbilu li jkompli l-istudji tiegħu dwar l-Art Imqaddsa u l-Orjent Kristjan. Sabatier wera li kien apprezza l-inizjattiva tal-perjodiku *Archivum*, għax kien is-sinjal konkret tal-interess li kien tqajjem għall-istudji Franġiskani. Golubovich imbagħad iltaqa' ma' Sabatier meta kien jinsab Franza.

Golubovich sa wasal biex, fil-21 ta' Mejju 1908, kiteb lill-Papa biex jipprotesta dwar il-mod li bih il-ġeneral u d-Definitorju kienu keċċewh b'mod inġust mill-Italja. Ir-riżultat ma kienx sabiħ, għax il-Prefett tal-Kongregazzjoni tal-Isqfijiet u r-Regulari, li kien fetaħ l-ittra lill-Papa, indirizza kopja tagħha lill-Kurja ġeneralizja tal-Ordni! Wara li rċieva rakkomandazzjonijet minn Bonaventura Marrani u mill-Kustodju Roberto Razzoli biex jumilja ruħu u jobdi, Golubovich ħalla Firenze fit-18 ta' Ġunju.

Referenzi

1 Golubovich, *Bibliotheca bio-bibliografica*, Quaracchi 1906, 97